

„На Острова на блажените“ като реалност

Пламен Дойнов

Извън алегорическата си многозначност и композиционна тоталност Славейковата мистификационна антология „На Острова на блажените“ предизвиква уподобяващи и разподобяващи тълкувания. В книгата има гостемъчно знаци, които сочат уподобяване на Острова с българския свят и литература. В може би най-усърдния и детайллен, но и най-ограничителен прочит на книгата, извършен от Ангел Тодоров през 1958 г. съвсем пряко се настоява, че „Пенчо Славейков си е поставил за цел да представи – чрез бележки за измислени поети и свои стихотворения, дадени като техни – действителността от негово време в България (главно литературния, но също и обществения живот). И бележките, и много от стихотворенията имат силно сатиричен характер и са насочени против политическия гнет, пригажддането към унижаващите условия на буржоазното общество...“¹. На другия полюс е продуктивното разподобяващо четене на Галин Тиханов около началото на ХХI век, според когото Пенчо Славейков вече отказва да говори установените езици за българското на Вазов и Алеко Константинов и „предпочита езика на рабновесните реторико-логически обрани: е и не е, може и не може, трябва и не трябва. България не е нико близо, нико далеч от Острова, разстоянието между тях не може да се измери, различията и общите черти не могат да се сложат върху всезните“. Казано още по-ясно от Тиханов, „идеята за родното престава да се покрива с идеята за българското [...] в „На Острова на блажените“ тази връзка не е автоматична и сигурна. За българския модернизъм от първото десетилетие на века родното става по-широката идея, която би могла да съдържа в себе си българското като свой репрезентативен отглас, но се разпростира далеч извън и отвъд неговата телесно-зрима нагледност, сочейки към имагинерните пространства на духовното“². Между тези два полюса бихме могли да изградим мостове, по които да преминат други интерпретативни намерения и находки. Но за задачата, която си поставяме тук, важно е финалното забелязване на Михаил Неделчев в знаменитата му студия от 80-те години на ХХ в., че в антологията е „изобразена цялата действителност“, представен е „един образ на условен национален исторически живот“³. Островът е съчинен от Славейков, но това не го прави по-малко съществуващ. Затова нека опитаме да вървим в обратна посока – не да хвърляме мостове между проектирани от тълкувателите образи на Острова, а да оставим представата за него без никакви мостове, т.е. да го откроим именно като остров, който наистина е някъде там – отграничен, присъстваш, наличен, един географски, исторически, литературен, литературноисторически Остров. Или, казано иначе, да усилим реалността на Острова на блажените.

¹ Тодоров, Ангел. *Бележки – В: Славейков, Пенчо. П. Събрани съчинения в осем тома. Том 2, С., 1958, с. 277–278.*

² Тиханов, Галин. „На Острова на блажените“ и културните асиметрии на ранния български модернизъм. – Литературен форум, бр. 17, 30.04 – 6.05.2002.

³ Неделчев, Михаил. „На Острова на блажените“ като сложен израз на българския литературен персонализъм. – В: Неделчев, М. Социални стилове, критически сложети, С., 1987, с. 47.

*

Можем ли да опитаме да играем играта на Славейков? Да се престорим, че вярваме на мистификацията? Да се оставим на приключъченския импулс, като покорим да намерим Острова? Да тръгнем към Острова? Да го разпознаем и посетим?

И така, къде е Островът на блажените? Дори Ангел Тодоров допуска разподобяване между българското и островното:

„Решавайки да пише за българския живот в иносказателна форма, като за някаква друга страна, той [П. П. Славейков] нарича България Остров на блажените. Тоя остров обаче не е просто повторение на България, а има свои очертания, своя атмосфера – с поетични имена на градове, реки, планини...“⁴

По-нататък Тодоров посочва, че имената на градовете и на поетите от въобразения Остров всъщност напомнят названия на български топоси и на славянски антроними: столицата Арманя е име, образувано при обратно четене на Янтра, с добавена буква „а“ – за благозвучие. Градове като Овеилвес (на обратно – Севлиево) и Амварт (на обратно и с корекции – Трявна) също отвеждат към български реалии. Но въпреки тази разшифровка в търсене на български денотами, Тодоров стига до предположението:

„Би могла да се направи цяла карта (неотговаряща пряко на българската) на Острова на блажените по редицата конкретни посочвания в антологията на географски места – цял един свят със свой вътрешен живот“⁵.

Игра на приближение и отдалечаване между българската и островната действителност се провежда през цялото книжно пространство на антологията. И тъкмо в това мяждинно поле на удостоверяване възниква другата реалност – конструктът на Острова с неговите поети, книги, градове, малки истории, евва загатното всекидневие, както и с онези стихове, „в които е застъпен пейзажният елемент, дето личи живописната външност на живота и природата на Острова на блажените“⁶. Постижима ли е тази външност на Острова?

⁴ Тодоров, А. Цит. съч., с. 278.

⁵ Так там, с. 278. А относно имената на поетите Тодоров пише: „За основа на имената на поетите в антологията Славейков взема сборника „Български народни песни“, събрани от Димитър и Константин Миладинови (1861 г.) – както имена от самите песни, така и от именния списък в края на книгата“. – ВЖ. Так там, с. 279–280.

⁶ Славейков, П. П. *На Острова на блажените. Антология. Биографийте на поетите, а стиховете преведени от Пенчо Славейков. Портретите е рисувал Никола Петров. Под редакцията на Боян Пенев. Трето издание. Хемус, С., 1946, с. 6. Тук и по-нататък в този текст цитираме книгата по това издание, отразяваща предсъмъртните преработки на П. П. Славейков върху негов личен екземпляр и съобразено с последната му авторска воля, като: Славейков, П. П. *На Острова на блажените* [антология].*

на стр. 10

„На Острова на блажените“...

от смр. 9

Известно е, че Пенчо Славейков взема идеята за мястото от гръбногръцката митология, което събра героите и знатни смъртни хора именно в блажен рай. Ако буквално следваме митическите ориентации, тези острови на блажените би трябвало да ги търсим далече на запад, някъде в Западния Океан (днешния Атлантически океан), където е управлявал Кронос, бащата на Зевс.

При Пенчо Славейков обаче Островът на блажените е по-близо до българските земи. Това е проекция на едновременно липсваща и присъстваща културно пространство, отдалечено, но и близко битие в литературата, положено някъде в митологичния егейски, юонийски и средиземноморски лоз. Самата идея на Славейков за създаване на цял една фикционен нов свят на островът ни отвежда едновременно към дължните морета и към далечното минало – време-пространство, което разкажа легенди за малки парчета земя, захъвърлени, почти невидими, в големата килица вода, често изолирани, но и с проектирани линии на общуване помежду си.

В антологията тези митически линии на пътуване, които биха помогнали в локализирането на Острова, са начертани спорадично, непоследователно. В края на стихотворението „Херой“ на Чебард Подгурчче се позявява „стамбулката медна“ на Омир, който сякаш кима на автопре „през белий дим цигарен“. По-категорично плягата към античния свят се проявява при Секул Съкъта, който не само е изследовател на Омир и на гръбногръцката литература, но и пише „песни и поеми, повечето в антична форма“. Особено привлича вниманието търговото стихотворение „В Ауга“, където Омир и Одисей (автор и герой) се срещат в подземното царство, оглеждат се един в друг, за преосмислят отново въздействието на хубавата Елена – магнетично присъствие и в света на мъртвите.

И ако това е отмалък от „Илиада“, посоката за по-точно локализиране на Острова на блажените дава „Одисей“, митът за завръщането на царя на Итака. Основен извор за тарака хипотеза е по-късно публикуваният – след смъртта на П. П. Славейков – очерк „На Острова на блажените“, появил се едва през 1921 г. в „Златорог“¹⁷. Там българският поет направо заявява, че неговият Островът възьност е Островът на лотофагите (на ящиците лотус – цветето на забравата), описан като една от случаите спирки на голямото пътуване в „Одисей“. Славейков пръво цитира простиранен пасаж от самия Омир – за нежеланието на онези пътници, опитали лотус, „сладък като мед“, да се върнат на корабите и да пръвъждат за Итака, „да не ги е иена вече за дома“; за усилието на Одисей да ги отведе на сирия на борда, „навързани вътре корабите“¹⁸. По-нататък в очерка е разказана друга (местна, островна) легенда, според която след свада и битка между пръвшиците и островитяните пада убит самият Одисей, „халосан в главата с чепатия бозуган на един от дружарите си“, а по-късно е погребан на склоните крайморски връх „наричан и до сега Гробът на Одисей“. Неговите дружари се заселват на Острова, а потомството им, смятано за „по-отборна раса“, често изличава „властител на Острова“¹⁹.

Така Славейков обръща мита, преписвас го чрез нова, алтернативна легенда, за да остави Одисей завинаги на брега на Острова на блажените, незавърнал се в родната Итака. За „островния проекът“ на българския поет и културните сцепления и асиметрии между Островът и Одисей, основани върху напреженията между тях, следва да ги интерпретираме по-предразливо. Не бива да се забравя, че гори и написан и запазен в архивите, очеркът не е публикуван от Славейков приживе, т.е. той сам не е пожелал да го включи нито в интерпретативния контекст на книгата си, нито в културната картиография на мистифицираното пространство на Острова. Затова тук ще се позоваваме на очерка само като на вторичен източник, допълващ и проясняващ отчасти някои неодъяснени или тъмни места в антологията, и в по-малка степен като на коректичен текст, който силно променя някои акценти

в книгата „На Острова на блажените“²⁰.

Във всеки случай обаче, независимо дали ще приемем спорното равенство между островите на блажените и на лотофагите, очертъкът подчертава меситеранско-юонийско-егейските хоризонти на Славейковия Остров, който би трябвало да търсим и в митнически разказ, следвайки спорно откритата линия на дългогодишното пътуване на Одисея²¹.

И така, каквото е мястото на Пенчо-Славейковия *Ostrov na blazhenite* върху геокултурната карта на Европа? Как стои спрямо картата на България? Кое е то? Къде е? И защо е там?

Хипотеза 1 (география)

Ако беше реално географско място, Островът на блажените би бил най-вероятно в Юонийско море, граничищо с Атическото и постепенно разтварящо се по-голямото Средиземно море. Островът би се намирал може би близо до Юонийските острови или дори би могъл да бъде (неизвестна) част от тях, на почти еднакво разстояние от Гърция, Италия и Албания. Той силно напомня за острови като Плакос (с прилежаща по-малък остров Антиплакос), или на остров, сякаш заблудил се и запратен някъде в откъм море на юг.

Сумирано на Острова между гръцките и италианските брегове изглежда почти безспорно, въпреки че в публикувания посмъртно очерк Славейков възнато напомня, че „по хълмистите ложки склонове на седашата приморска градец Галата отговаря още се вижда пушъка на фурните“, в които се изпичат прокутите грънци на островитяните²². Така той опира Острова от другата страна на Мелонес, откъм неговия източнен бряг – Егейско море, където бихме го разпознали като *реалния* остров Порос (част от Сароническите острови), които се намира точно срещу споменатото в очерка селище Галата. Но това изглежда по-малко вероятната локация – не само заради противоречието на данните в очерка, но и заради отдалечеността на о. Порос от Итака.

Вече отбележахме, че в предглобата към антологията Славейков изтъква „живописната външност на живота и природата на Острова“. Там никъде не се долавя смяната на четири сезона. Със сигурност зимата почти липсва, или е по-скоро мека. Средиземноморският климат е повече от времето.

В очерка Славейков е още по-конкретен. Пише, че посещава мястото лично през май 1909 г.; че сегашното име на Острова е Дебра, където „може би са живели някоя кочавини, а де знаеш, дали не и българи“, че „дневните островитянини са пришелци от Сицилия“, а всяка година през май няколко души от Острова пътуват за Итака – „да възложатベンци в храма на богиня Атина, закрълниха на техните предци“ (спомнатите на Одисея). Отново е подчертана близостта на Острова до Италия (Сицилия) и до други юонийски острови като Итака.

За поминъка на Острова даванищите са доста осъщни. В

биографията на Сильва Мара от антологията жителите му са назовани „земеделчески народ“²³, а в очерка са представени като „добри земеделци“ и занаятчи – „тъкат килими, мъкнат лен“²⁴, а „по високите планински места се занимават с производство на гаванди и железни изделия“, а иначе това е „държавица, в която вносната и износната търговия е малка, животът притиснат, потребностите ограничени“²⁵. Славейков пронизва като мит опитите статистиката да увеличи броя на островното население („никой едно време са го докарвали до 400“), защото „ако се броят само хората, а не животните, то и хилемите ще се намалят“²⁶.

Биографичните знаци в антологията продължават да черпят нови и нови близости с Гърция и Италия. Боре Вихор е син на „безпокойен скитник“ и на „откраднатата робиня, хубавица, родом от остров Хиос“.

Като бунтовник емигрира в Сицилия, откъдето „праща дума си Вест“, а после става *гарibalдиец*, обесен в Рим²⁷.

Секул Съкъта е син на богат търговец, живеещ в Пирея.

Към годината на отпечатването на мистификацията Нягъл Кавела живее в Капри. Местата на произход и

общуване на островитяните са почти винаги в гръко-италианската островна зона.

В антологията географските имена в Островът на блажените изграждат мрежа от геокултурни връзки: градовете Армания (столицата), Роса (където живее Доре Груда), Рана̀ва (където пребивавал италианският дипломатически агент Иржи Бурмичка), Овеашвейс на Росина (родно място на Сильва Мара), Анварт (родно място българско градче на Иво Долъ), село Габър (родно място на Тихо Чубра), намиращо се в *най-високата планина* на Острова Ай-Гидик, село Скемле (където на 14 май 1854 г. чрез засада залаят Боре Вихор), Диевогонската епархия (откъдето е родом филологът Корнила), църквата „Св. Тарапоний“ в (заград?) Конник (там е клисар Витан Габър)... Могат да бъдат различни и поне две реки: Росина (край която се намира град Овеашвейс) и друга, с *побългареното* име Струма, спомената в стихотворението „Катунари“ на Нено Вечер... Тази мономиния можем да разширим с данни от небългарения в антологията биографичен очерк за Боне Войдан, позвил се едва през 1921 г. във вестник „Пряярец“²⁸.

От очерка „На Острова на блажените“ научаваме още за *скалист* върх срещу морето, наречен *Гробът на Одисея*, където според легендата са били положени останките на царя на Итака – с вече порутена ограда и „по средата стъпал, някога явно служил за жертвеник“²⁹. Бръсът на Острова е описан и като *песъчлив рабът* бряг, но и някъде като *скалист*, а *низики хълмове*, „с приближаване на кораба към брега, се изгражат по-високо и все по-високо“.

Вместо да се търсят с детективска страст български съответствия на теми и други места и имена, можем да ги разположим по картата на Острова, за да (ре)конструираме цялостното му географско пространство. Впрочем тяхните неголям брой отбъзваря на представата за *ограничен островно пространство*, изолирано, но и съвързано чрез морски пътища с Големияят свят на европейския лоз³⁰.

Островът на блажените може да бъде определен като *юонийски* или поне *егейско-медитерански*, локализиран на югозапад спрямо българските пространства, но и дистантно на лоз и на изток спрямо европейския запад.

Хипотеза 2 (история)

Островът на блажените има не толкова гръбна (въпреки митическата версия за пътуването на Одисея), колкото млада история.

В антологията се появяват тук-там данни, че Островът все пак е бил под османска власт. И тъкмо този исторически признак го разколебава в хипотетичната му принадлежност към Юонийските острови, останали във венецианско владение. В очерка за Виду Фингар например се казва, че „народът на Острова на блажените умствено и душевно и до днес сеги, все още по турски, на оная черга, на която е седял в дните на робството“³¹.

И все пак други данни – като участието на Боре Вихор в „заговор против княз Селвии“ (около 1850 г.) – насочват тъкмо към италианското (венецианското) управление на Острова. Всички посочени години на исторически дати и събития в книгата могат да бъдат съпоставени като подобни дати и събития от историята на България и от биографията на П. П. Славейков³². Но буквалното им тълкуване ограничава разбирането.

Самият Славейков решава да усложни играта с датите и годините. Когато за бъдещите издания променя от 1879 на 1883 г. годината „посир новия културен вятер, който сега все е Острова“³³, Славейков заптрунва лесните свързания на островитяната и българската дейност. Като цяло обаче той е пестелив при посочването на години от политическата история на Острова. По-важни и повече в антологията са годините на *раждане/смърт на поетите и годините на издаване на техните книги*. Някои от тези години също се размиват с предварително декларирания принцип, че „всички песни и стихотворения са избирани само от поети, чието творение са печатани след 1883“³⁴. Зато са *гарibalдиец* Боре Вихор загива преди това (обесен *вдън* след пада) и *племените* са *засека* книжата, демото съхранивайки творбенията на този оригинален поет³⁵.

11 Дори при бърз преглед се откриват очевидни несъответствия между антологията и очерка, което обяснява разминаването във времето на техните публикации. Например, докато в очерка се подчертава, че на Острова *нама* церкви (с. 158), в биографията на Витан Габър от антологията се посочва, че когато възстанови църквата Св. Тарапоний Габър още служел като клисар при италианския архиепископ Гарибалди, м.е. през 1862 г., а Бойко Разиял е роден още в 1800, умирали през 1858 г. в Париж. Освен това се оказва, че абъртот на „Химни за смъртта на на Свръхчовека“ Разиял преди това (обесен *вдън* след пада) при пръвата атака на Рим³⁶, извършена от армията на Гарибалди, м.е. през 1862 г., а Бойко Разиял е роден още в 1800, умирали през 1858 г. в Париж.

12 Стаба сума за публикация 8: Пряярец, 25.06.1921. Вж. за това откъртие 8: Тодоров, А. Цит. съч., с. 242.

13 Вж. Боне Войдан – В: Славейков, Пенчо. П. Събрани съчинения в осем тома. Том 2, С., 1958, с. 257.

14 Вж. Картиата на *Острова на блажените*, публикувана тук на с. 9.

15 Славейков, П. П. На *Острова на блажените* [антология], с. 21.

16 Постоянни усилия за намиране на български и славейковски съответствия в антологията полага Ангел Тодоров в иначе спаралено подгответите си бележки – Вж. Тодоров, А. Цит. съч., с. 271–347.

17 Славейков, П. П. На *Острова на блажените* [антология], с. 6. В първото издание от 1910 г. стои годината 1879 г. и указано е: „погор освобождество на Острова“.

⁷ Вж. Славейков, П. П. *На Острова на блажените*. – Златорог, кн. 6/ 1921.
⁸ Цит. по: Славейков, П. П. *На Острова на блажените*. – В: *Събрани съчинения*. Том шести. Втора книга. Българска литература. Под редакцията на Боян Пенев. С., 1923, с. 145–146. Тук и по-нататък в този текст цитираме очерка по това издание, като на *вторичен* източник, допълващ и проясняващ отчасти някои неодъяснени или тъмни места в антологията, и в по-малка степен като на коректичен текст, който силно променя някои акценти

⁹ Така там, с. 149.

¹⁰ Вж. особено: Трендафилов, Петър. *Динамика на мистификацията: Одисей и Островът в „На Острова на блажените“* – Електронно списание LiterNet, 14.10.2018, № 10 (227); <https://litternet.bg/publish10/ptrendafilov/slaveikov-mistifikaciia.htm> [посетено: 29.05.2019]

вероятен учител и въвхновител Нитче (1844–1900). Ето как миналото прекосява границите на съвременността – Остробът има нужда от всички свои поети, от всички своите времена, а цеите от Остробъа на блажението изпърварват или гори пораждат идеите на континента. Още по-показателно е футистичното хрумване, че Иво Доля умира през 1934 г. – 24 години след първото издание на мистифицираната антология. Чрез това отпращане към *предстоящото* Славейков въвъншност чертае нелинейно време, в което минало, настоящето и бъдеще съкожат *тази* едновременно.

В света на Остробъа на блажението времето е възнато в пространството. Впрочем такава е хронологията на литературама – пространствена. Така литературама замества рехавата история на Остробъа. Okázav се, че Остробът на блажението си има своя национална история, която по същината си е *литературна*.

Хипотеза 3 (литература)

Още във второто изречение на предговора си към „На Остробъа на блажението“ Славейков оповестява, че печата на български „антология от песни и стихотворения из една чужда поезия, за чието съществуване едва ли някой нащенец е чувал по-напред, както англичаните за нашата народна песен“. Показателна симетрия: литературама на Остробъа е на също толкова разстояние от българската публичност, колкото българската слободност (народна песен) от английската публичност. Става дума за равноотдалечени културни пространства, които излъчват екзотичност – България към Англия и Остробът към България. Остробът е толкова *незнай* у нас, че Славейков се явява негов съвременен откривател. Но той го открива не само за българите, а и в значимата степен за самите остробитяни, заявявайки, че *стъклимята* биографиите и характеристиките „побече от факти за пръв път от мене лично събиран, че готов и печатан материал за това почит на мяма“²¹. Поезията там спада от липса на критическа и каквато и да е друга саморефлексност, защото „тия биографии и характеристики на поетите се явяват нещо съвсем ново, неизвестно и за самите читатели на Остробъа“.

Впреки тези дефицити, литературама на Остробъа демонстрира понякога самосъзнание за пълноценост и мощ. В един от цитираните очерци за Ралин Стубел тя е представя като инвидуалистическо откровение, което има бъдеще:

„Литературама на Остробъа на Блажението не се развива тий органически, както във съседите им. Но затова тук инвидуалните прояви на творчеството у тях са много по-интенсивни и значителни,ближки с елементарна страсти и сила. Благодар на този малък народ е, както в обществената му живот, тий и в литературама, че той не си бърза волята с каша на преживелици и мъртвящини на каква и да е традиция.“

А езикът на островната литература е *вълшебно сечиво*:

„Езика ни е дивен. И в него е залогът на онова хубаво, което ние ще създадем, за да се оплатим на бащи и деди за онова, което те са създали за нас. Той е актът език. Во всяка негова дума има меч, мълч, длето и мускули. С него може човек да се бори и с господи, както Яков, и ще има благословенето му!“²²

Преводът на „Тъй рече Зарамустра“, извършен от Иво Доля и жена му, показва как „езика на Остробъа на Блажението, считан негоден като културно сечиво, е език, който може всичко да каже и тий хубаво, както най-оптимистичните културни езици“. Стиховете и поемите на Секул Скътъ от 1909 г. показват, че „на езика на Остробъа на Блажението, бедните и първобитни наследия, може да се твори като на някой европейски култури и най-изискан език, с нюанси в мисълта и образите, каквито преги никой не е мислил, че се крият в него“.

„Химните за смъртта на Съръхюбека“ от Бойко Разаяла са „издадени много поети, но особено е известно изданието на Стеля, Артания, 1880, печатано на японска хартия, с илюстрации от най-добрите художници на Остробъа“.

Полиграфско бижу – гордост за островната култура.

И впреки всичко, дефицитите в литературама на Остробъа остават. Особено прозата и драмата тънкат в несъщественост.

Затова тук поезията на Остробъа влиза в пряк госяг и именензиен диалог с европеистичните литератури.

Доре Груда школува у Иво Доля, но и у немски поет Теодор Шорм. Силва Мара е „възпитаница на сестрата на знаменитата Кети Фръюлих, приятелката на Грилпарцера“, а неяните „Епителалии“ са пребенени на английски, италиански и новогръцки. Стамен Росима „е един от най-страстните любители на пътнаванията по суши и море“, гори е посетил България през 1906 г. и е написал книга под заглавие „На Балкана“, 8

която се е изказал достъп саркастично за българската „художествена поезия“, наречайки я „козарница“. Тихо Чубра (с истинско име Янко Мирза) живее „главно в Париж“ и непрекъснато пътува в Испания, Швеция, Норвегия, а Славейков се запознава с него в Нюйоркър.

Секул Скътъ постига „академическо образование в Париж“, където живее побече, „отколкото в родния си край“, а към момента е в Лондон, където е близо

го „съкровищата на Британския музей“, понеже „работи върху обширна история на гръцката лирика“. Именно неговите изследвания използва немският елинист Ервин Роде, за да напише книгата си „Das Seelenleben der Griechen“ („Духовният живот на гръците“). Поеятите от Остробъа са превеждани на чужди езици, а някои от тях оставят костиите си в чужди страни – Бойко Разаяла „е погребан в парижкото гробище при Монмартр“, а Боре Вихор е обесен в Рим.

Остробът на блажението е неравностойна, но видима и диалогична част от европейското литературно пространство. Антологията представя по същество *южноевропейска* поезия, чиито автори – в различни теми и жанрове, със свои почерци – непрекъснато преодоляват изолираността на Остробъа, за да го включат в архипелага на един същностно безграничен духовен свят.

Хипотеза 4 (литературна история)

В очерка си за Вишан Габър поетът-състивител Славейков споменава, че е бил на Остробъа на блажението. Съкожа това въобразено посещение²³ му дава шанс да се превърне в истински откривател/изобретател на друга литература/поезия. Демиургът автор успява да загаде и литературноисторическите проекции на този нов литературен свят. Изключителното влияние на Славейковата книга се дължи на няколко идее, извлечени и конструирани тъкмо чрез „На Остробъа на блажението“. Тук ще ги цитираме:

- Идеята за алтернативно (книжно, функционално) пространство: *Отстриани на абсолютна ясно наличестваща „действителна“ и „полуостровна“ България* Пенчо Славейков изгражда функционалната идия на „островната“ литература; преоговаря съществуването на различен свят в другогата на текста; Остробът не е материално или географски поместен, а избезен в конкретен (текстуален) пространствен изолационизъм, опозиционен на „реалната“ българска полуостровна свързаност; литературият остров България срещу Балкански полуостров; книгата може да се чете през поне три големи интерпретаторски кога – мистификация, антология, утопия (Св. Илой)²⁴.

- Идеята за липсата на референт и оригинал: Според предговора си „На Остробъа на блажението“ е *преводна антология*, т.е. представя някакво непредставено и в последна сметка непредставимо „начало“; Славейков е написал направо превода – прети оригиналата е създано копие; книгата става „небъзможна“ (Орлин Спасов)²⁵; въпреки разпознаваемите алозии за българското, текстовете в книгата представлят поезията на един несъществуващ остров; референциалността е проблематизирана – означаващите се съчат взаимно, докато изпълнят лабиринтното пространство на трудно обходим „остров-библиотека“ (Валери Стефанов)²⁶; уdstоверявящите и миметични функции на литературама биват поставени под въпрос – *голям въпрос!*

- Идеята за синхронната, „драматургична“ споделеност на текстовете в литературама и литературната история: Структурирането на Славейковата книга излиза от биографичната еволюционен ред, тя не следва прогресистката каузалност на някаква „свое“ литературно развитие, настроено от последователната смяна на „лоши“ и „добри“ текстове; книгата разпространява стихотворенията си в равнината едновременно на драматургично редувящи се равненици „монолози“ на поетите от Остробът; кризата в синхронната симулраност на литературият текстове, в мисленето за тях като слушачи се в определен време/ред възможност за префункционализирането им в други концепции – предполагащи като „марцианали“ почерци и жанрове, усложняване на нормите за поезия, радикулно усъмняване в съществуването на траен общоприет възус „що е поезия“ и валидизиране на частичен, на симултивен консенсус за установяване на *стойността* на 8-литературама.

- Идеята за постоянно различаване (*difference*) на автора: „На Остробъа на блажението“ гарантира непрекъснато колебание в идентифицирането на автора и пишещия човек, на почерка и името; възникват напрежения между хетеронимните лирически субекти (поетите от Остробът) и емблемата на потомния автор (Пенчо Славейков); този „бал с маски“, който книгата устройва, за пръв път съмна с концептуален вид проблема за модерния автор в българската литература; открайната врата към постъяно убеждане на авторското лице във верига от неидентичности възможност води и към проблематизиране на автентизма и изповедността в поетическото писмо; вместо

²³ Впрочем, както вече стана ясно, в очерка „На Остробъа на блажението“ Славейков гори затира свое посещение на Остробъа – 1909 г.

²⁴ Илой, Светозар. *Името на острова – Литературен форум*, бр. 10, 17 – 23.03.1998.

²⁵ Спасов, Орлин. *На Остробъа на блажението: невъзможната книга – Литературата*, кн. 2/ 1994, с. 134–149.

²⁶ Стефанов, Валери. *Остробът-библиотека – Български език и литература*, кн. 4-5/ 1996, с. 1–8.

автор, читателят следва *неидентични авторски следи*, несъвпадащи с напратащата се тъждественост на „индивидуалния стил“ на потомния автор.

- Идеята за въвеждането на теоретическия гукурс в поезията: Изобщо и конститутивната роля на параметровете в книгата на Славейков преопределя четенето на поезия и проза *задено – предговорът и очерките предварително тълкуват и по-късно дописват стихотворенията, обраќат ги по идеологически, грижат се за четенето на поезията, за усилването на различните между хетеронимите, за неидентичността на цялото; там кътят лирически почерк на потомния автор (Славейков) приближава и почти събира свата възможни биографични бележки или гори изграждането на друга половина роля (чрез двета женски хетероними в книгата); параметровете имплицират своеобразен „теоретически гукурс“, който преставлява коментар, вграден в поетическия текст в ситуация на променяща се критическа (авто)рефлексия.*

- Идеята за пренаписването (изобретяването) на традицията: Израждатки всеобхватна визия за една нова функционална национална поезия, Славейков подсказва и радикулния жест за пренаписване на традицията; липсата на традиция не пречи тя да бъде изобретена (В предговора: *И ето, понеже ни липсва своя сватба, аз ви калесвам на чужда*); в едно абсолютно тук-и-сега, което хоризонтализира и синхронизира историята, Славейков преобръща посоките на известната темпорална схема „минало – настояще – бъдеще“ и ги съредоточава в новото изобретяване на историята като обновяваща се писмо; чрез поезията настоящето санкционира ценността на миналото, „синовете“ пренаписват „башите“ (стихотворението „Баща ми в мен“ би могло да напише и „Аз в баща си“; и както В мене ти и ази в теб живея); българската литература може да се случи, да стане най-после единствено като „чужда“ и „присвоена“, като съчинена и активно усвоена през световния културен опит.²⁷

*

Литературната история вече е сторила гостматъчно, да изтегли Остробът на блажението, създен от П. П. Славейков, на специална гистория от иносказателни и проче тълкувания, обособила го е като отдельна културна територия. Предлагам да гледаме на този Остробът именно като на пълноценно пространство, мистифицирано, за да бъде алтернативен свят, в който цялото за българското е част от идеята за европейското.

Остробът на блажението е част от *западната идея* в българската литература и култура (това означава и *локна*, и *медиатеранска идея*), феномен на българския модернизъм, разноценно положен в контекста на западноевропейската културна модерност. Днес можем да го кажем и така: Остробът на блажението не е България. Но Остробът на блажението е нашата Родина.

Публикува се с незначителни съкратения

²⁷ Идеята в тази част от текста – Хипотеза 4 (литературна история) – са представени за пръв път в изследването: Дойнек, Пламен. *Българска поезия в края на ХХ век. Част втора*, С., 2007, с. 30–33.